

In perioada liceului pe care l-am absolvit în orașul Cluj, la Seminarul Pedagogic Universitar, în iunie 1939, am pendulat în alegerea unei cariere între domeniul științific, chimia și fizică, cel al științelor aplicate, inginerie de motoare sau în construcții și, în final, am optat pentru arhitectură din motivele de mai jos:

a) Este un domeniu cu pregătire artistică, desen, modelaj, istoria artei și a culturii (chiar dacă doar parțial); b) În același timp, este un domeniu de pregătire și învățământ științific și tehnici aplicative, matematici – algebră, geometrie plană, în spațiu și descriptivă, și mecanică – beton și rezistența materialelor. c) Cariera și exercitarea pot să fie libere și independente sau/și una în învățământul superior.

Cred că oscilația în alegerea profesiei nu a fost o chestiune de capriciu ci, mai degrabă, descoperirea succesivă a unor lumi fabuloase, de la adolescență spre maturitate, prin studiile liceale, prin frecvența din ce în ce mai atentă a Operei Române din Cluj, cu repertoriul ei foarte cuprinzător, ca și a Operei Maghiare, cu repertoriul dominat de operă. Cred că hotărâtoare a fost și vacanța

de Crăciun, din 1936, petrecută la Viena. Frumusețea orașului, cele două zile petrecute la „Kunsthistorisches Museum” și spectacolul de Anul Nou de la Opera Vieneză, cu Don Carlos de Verdi, dirijat de Bruno Walter, mi-au întregit magistral o imagine, deja configurată, a ceea ce înseamnă lumea artelor din care nu lipsea Arhitectura. M-am decis să trăiesc în această lume. În profesia de arhitect interesul spre științele aplicate și tehnică poate că a rămas „latura inginerescă” a ei, am urmărit-o cu respect și cu dorința de a o înțelege.

Am urmat cursurile Facultății de Arhitectură, a Școlii Politehnice din București, astăzi Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu” – între octombrie 1939 și 16 aprilie 1946. La acea vreme studiul era de 5 ani și în perioada de război am satisfăcut și serviciul militar (început din anul liceului) și cel militar (1943-1944 (15 noiembrie) la Școala de Geniu – Găești și Râmnicu Vâlcea) cu gradul de sublocotenent.

Facultatea de Arhitectură era, ca și astăzi, scoală o scoală de elită, cu puțini studenți (în anul I – maxim 45, din care apoi, până la absolvire se pierdea încă 10-15%). Profesorii, la studiile fundamentale: matematici, geometrie, mecanică și beton și rezistență, erau și cadre didactice consacrate care profesau și la alte universități. Ca și cei de istoria și teoria arhitecturii, ei erau de vârstă medie spre vârsta a treia. Profesorii de atelier, cu excepția sculptorului Mac Constantinescu, la atelierul de modelaj, și arh. Gh. Simota la desen. În anul I, erau mai în vârstă, Stălie Ciortar, Constantin Iatzu, Nicolae Nenciulescu și Paul Smărăndescu.

Mai târziu, cam prin anul 1942 și în următorii doi ani au fost chemați la atelieră profesori mai tineri ca Duiliu Marcu, Richard

Bordenache, Haralambie Georgescu, Octav Duicescu ș. la Istoria arhitecturii G.M. Cantacuz.ro¹

Atmosfera de studiu, relația inter-bologală și cea cu profesorii erau apropiate, degajate și rareori unui profesor linear. Înceau distanța „ex cathedra” cu studenții. Influența lucrului în atelier era evidentă și sorghinea Facultății de Beaux Arts de la Paris era păstrată cu mândrie. „Terorizarea”, mai în glumă mai în serios, a băieții or „boboci” din anul I era un ritual și „pictarea” lor un prilej de apropiere între studenți noi și cei din anii următori. Micile umilințe erau un prilej de mândrie și amuzament pentru victime. Țin minte că un timp am avut un resentiment că am fost „ornis” de cei mari de la pictarea corpului, socotind că nu mi s-a dat atenția. După primele luni, teroarea bobocilor uitată, amestecul în atelier și la sport cu studenții mari omogeniza relația și permitea gruparea după afinități, simpatii ale studenților în atelier care ajungea la un moment dat la „bobocitul” la proiectele celor mari sau la diplome. Am considerat bobocitul o formă directă și eficientă de asimilare a notunilor și a tehnicilor de proiectare. Cu chemarea la catedră după 1942 a unor mai tineri, dar deja consacrați arhitecți relația cu profesorii s-a relaxat și mai mult, discutările în jurul schișelor și programelor se făceau colocalizate, cât la col, câteodată în contradictoriu, și stimulau o cunoaștere și o apreciere mai exactă între dascăl și învățacei. Iar în ultimii ani, cu o dată am parlat cupat în tandem, la concursul cu R. Bordenache sau „cu ora” la firma lui T. Niqa. Ca o excepție as menționa pe G.M. Cantacuzino, pe care l-am avut profesor la Istoria arhitecturii noi de ne-a predat Renașterea Italiană.

¹ Vezi articolul sub semnătură, *Învățământul în arhitectură* în revista „Arhitectura” - nr 3/4 - 1994 - p. 43-44.

superb, doct, desenând cu claritate și expresivitate. Dar când predă se uita numai pe fereastră, în direcția către pușinii studenți de an IV care erau în clasă, aruncând și luând de pe catedră cu un total dispreț catalogul pe care nu l-a citit niciodată. Faptul că nu avea curiozitatea sau curiozitatea de a ne cunoaște am resimțit-o ca un dispreț gratuit pe care nu-l meritam, ca și noile ca trecere puse din oficiu la sfârșitul anului. În fond, era la catedră ca să transmită din cunoștințele sale unor începători.

Pentru a încheia acest moment de amintiri, aș preciza că odată cu 23 august 1944 și cu schimbarea decanului Constantin Iolzu, la conducerea facultății s-a venit prof. Grigore Ionescu, mai tânăr, echilibrat și iubit de studenți. În acea toamnă a basculat în școală influența în favoarea modernității. Spre cinstea prof. Grigore Ionescu, care era la catedra de istoria arhitecturii românești, el a încurajat foarte mult răscolirea la avangardă; aceasta ar fi fost mai bine pregătită decât la invitația făcută de către școală, în 1942, lui Horia Creangă, care se bucura de cel mai mare prestigiu al mișcării moderniste, acesta ar fi acceptat o catedră de atelier. Spre regretul multora dintre noi, care sperăm ca odată să ne prindem în atelierul său, măcar ocazional, să-l cunoaștem. Horia Creangă a murit în 1943. Tot în acea vreme au venit și tinerii asistenți: T. Ricci, P. Macovei și Gh. Petrașcu, îngroșând rândul susținătorilor modernității.

Ca în orice formă de învățământ universitar studenții se manifestau diferit față de școală. Aș aprecia spre 20% numărul celor care aveau evidentă plăcere în a lucra și a învăța, cu seriozitate continuă în decursul anilor.

Deși era vreme de război, Capitala în camuflaj, și se cerea de către autorități o austeritate demnă ce trebuia să dea un sens mai eroic momentului istoric, nu pot să nu amintesc inițiativele

și verva unor studenți arhitecți care promovau sărbători și show-uri ocazionale. Sărbătoarea Pomului de Crăciun, cu împărțirea darurilor, la care erau invitați colegi și de la alte universități, era un prilej de costumele, glume, farse și ironii la adresa tuturor profesorilor, colegii și invitați. Dar, mai ales, presa de divertisment pusă în scenă. Întâi la Găești – septembrie 1943, apoi în aceeași, dară în București – de către Liviu Ciulei (inițiatorul), Jak Popescu și Miri Dinc. Presa pregătită în timpul unui stăgiu militar se numea *Compania de geniu*, replică la „Compania Cărăbuș”, teatrul marclui Constantin Tănase. Cele câteva spectacole date au avut un succes extraordinar îndeosebi printre colegi și familiile lor, prieteni și studenți din afara Facultății de Arhitectură, prin umorul, ironia replicilor și a textelor, ca și prin dezvoltarea cu care erau jucate, unde improvizatia era permanentă și proaspătă.

Că o conștientizare a anilor de studiu în care am fost parte și martor pot să afirm că lupta și polemica, de multe ori vivente, între avangardă și academism ce se consuma în acea vreme, erau resimțite și în învățământul de arhitectură. Prin cercotarea lucrărilor executate de arhitecții importanți ai vremii prin reviste, dar mai ales prin discuțiile de atelier studenți se îndreptau, de multe ori, încă din primii ani, către una din aceste poziții ireconciliabile – conservatorism/academism vs. modernitate/ieșire din clișeu. Încă din facultate au existat emulii declarați ai lui Duiliu Marou, Richard Bordenache, Haralambie Georgescu sau Octav Boicescu. Odată cu căderea regimului militar al lui Ion Antonescu și reinstaurarea parlamentarismului pentru un timp, modernitatea avangardei anilor '20-'30, destul de încolțită de regimul Carol II și cel ulterior naționalist, se părea că va câștiga partida. Aș menționa cazul arh. R. Bordenache care a fost nevoit,

În anii războiului, să renunțe la atelier, deoarece studenții lui încurajați pentru modernitate erau sistematic respinși la proiecte de majoritatea profesorilor conservatori, încă dominanți până în 1944-1945. De atunci Borgensche a trecut la călătoria de istoria arhitecturii.

Nu insist asupra manifestărilor studențești de grup sau de gască: tradiționala bere cu cremwurst la „Gambrius”, „Evetzia” sau „Dunărea”, după predările de proiecte sau aniversări tot la berării, cu discuții și polemici de arhitectură; excursii montane sau partide de schi care amestecau studenții de ani ciferi și creau anumite solidanțe. Trebuia însă să dezvolt idea că o mare solidanță de grup și, în fond, de creștere a fost activitatea sportivă organizată și înscrisă în manifestările de campionate naționale sau regionale. În acest sens anexez copia procesului-verbal de constituire în 1941 (al cărui original este în arhiva IJAR) a Asociației Sportive Politehnice din care se vede numărul mare de studenți arhitecți prezenți în aceste campionate, comparativ cu mica cifră de școlarizare a facultății. De asemenea, fac o referință la un articol sub semnătură în revista „Arhitectura” nr.4/1978 – pagina 3 cu titlul „Însemnări pe marginea unei expoziții – Aniversarea Asociației Sportive Arhitectura” – care dezvoltă și amănunțit performanțele sportive ale studenților arhitecți sau tineri arhitecți. În pag. 22 vedeți și o fotografie de la vernisajul expoziției.

Ca o notă aparte a vieții studenților și a tinerilor arhitecți din perioada mea de studenție au fost ecourile și relatările de la Balul Arhitecților, n. modernitate înfruptă, ca un ecou parizian, la începutul secolului XX. Întrerupt după anul 1947, din cauza războiului și a regimului comunist până în anii '90 când a fost reînviat, Balul arhitecților avea un aer aparte și neconvențional,

Cuprins

În loc de prefată	5
Argumentare	9
Partea I – Scurtă cronică	13
Partea II – Repere istorice și ipostaze de lucru	127
Introducere	129
A. PORTRETE DE PROFESORI	131
Cursul de așii anilor I și II	131
Anul I – Introducere în Studiul arhitecturii	140
Cursul de Materiale de construcție	148
Anul I – Desen ornamental	150
Anul I – Atelierul de muncă laș	153
Anul II – Teoria arhitecturii	156
Anul II – Cursul de construcții	159
Arhitectura rurală	162
Cursul de urbanism	164
Anul V. Cursul de legislație	168
Atelierele de curs mediu și superior	170
Anul IV-V	177
Richard Boederacite	179

Harta anilor (1943) Georgescu, George Matei (G.M.)	
Canănoziere, Ouză, Fâncașii	182
Arhiva Georgescu	203
Istoria Arhitecturii românești	206
Evenirea unei cărți	214

B. PRACTICA PROFESIONALĂ	219
Perioada „realismului socialist”	219
Siguranța pe muzică de Frescobaldi	237
Lesica din bozica „realistului socialist”	240
Perioada Hi Tech	247
Cenzura	253
Colaborări simfonizate și colaboratori	256

C. ALT FEL DE A UCRĂ ȘI ALTE ASPECTE	265
Extinderea Tăberei pentru tinerii de la Căstinești și Anamodal Artistic	265
Un duu creștin	278
Căstinești - o experiență îndelungată	281
Peru Comarescu și alte nedrețimi	293
Evenștii de neclăie - un porumb de familie	301
Congresele Muncarii	305

D. 22 DECEMBRIE 1989	309
1989 - Schimbări la Camera Arhitecților din România	309
Vinul Năulescu	318
În memoria ei	332
Adreșele la capăt	339
Retrospective	342
Globalizarea a funcționa și pentru mine	347

E. ARTICOLE, RECENZII, INTERVENȚII

după 1990, alc autorului	353
Centralizare sau descentralizare	353
Criza culturală	356
Epoca cultural s-a prefăcut în monotonie	360
Lăcomia ca o psihoză	364
„Sămnele Timpului” de Valeriu Izet	367
OLIMPIADELE: 3900 de ari de sport	370
Învățământ în arhitectură	376
Tornat	381
Poezie? Arhitectură? Postmodernism	386
De ce găsim filosofii arhitectura?	388
Pe imaginea geografică	397
An XI (555) -17-23 de noiembrie 2000	396
Biograful de Arhitectură București 2000 (ediția a IV-a) ..	400
Zecă lucrări recente de arhitectură românească	404
O carte apărută la timp	409
Arhitectura: teama de nou?	413
În lucr de încheiere	421